

ISSN: 2450-8160

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka

wydanie specjalne

Warszawa
2021

Editorial Team

Editor-in-chief: *Gontarenko N.*

EDITORIAL COLLEGE:

W. Okulicz-Kozaryn, *dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland;*

L. Nechaeva, *PhD, PNPUI Institute K.D. Ushinskogo, Ukraine.*

K. Fedorova, *PhD in Political Science, International political scientist, Ukraine.*

ARCHIVING

Sciendo archives the contents of this journal in ejournals.id - digital long-term preservation service of scholarly books, journals and collections.

PLAGIARISM POLICY

The editorial board is participating in a growing community of [Similarity Check System's](#) users in order to ensure that the content published is original and trustworthy. Similarity Check is a medium that allows for comprehensive manuscripts screening, aimed to eliminate plagiarism and provide a high standard and quality peer-review process.

About the Journal

Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka (HP) publishes outstanding educational research from a wide range of conceptual, theoretical, and empirical traditions. Diverse perspectives, critiques, and theories related to pedagogy – broadly conceptualized as intentional and political teaching and learning across many spaces, disciplines, and discourses – are welcome, from authors seeking a critical, international audience for their work. All manuscripts of sufficient complexity and rigor will be given full review. In particular, HP seeks to publish scholarship that is critical of oppressive systems and the ways in which traditional and/or “commonsensical” pedagogical practices function to reproduce oppressive conditions and outcomes. Scholarship focused on macro, micro and meso level educational phenomena are welcome. JoP encourages authors to analyse and create alternative spaces within which such phenomena impact on and influence pedagogical practice in many different ways, from classrooms to forms of public pedagogy, and the myriad spaces in between. Manuscripts should be written for a broad, diverse, international audience of either researchers and/or practitioners. Accepted manuscripts will be available free to the public through HPs open-access policies, as well as we planed to index our journal in Elsevier's Scopus indexing service, ERIC, and others.

HP publishes two issues per year, including Themed Issues. To propose a Special Themed Issue, please contact the Lead Editor Dr. Gontarenko N (info@ejournals.id). All submissions deemed of sufficient quality by the Executive Editors are reviewed using a double-blind peer-review process. Scholars interested in serving as reviewers are encouraged to contact the Executive Editors with a list of areas in which they are qualified to review manuscripts.

**O'QUVCHI-YOSHLAR MILLIY-MA'NAVIY MUNOSABATINING
RIVOJLANTIRILISHIDA OILA TARBIYASIGA KREATIV YONDASHUV
SHAKL VA USULLARI**

Suyunov Sherzodbek Jamolovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Abdullayeva Muborak Mashrab qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya. Tarbiyalash yashashga o'rgatishdir. Yoshlarning umuminsoniy va milliy qadriyatlar asosida milliy-ma'naviy salohiyatini rivojlantirish, sog'lom e'tiqodni shakllantirish bugungi kundagi pedagogika fani oldida turgan dolzarb masalalardan biridir. Shu ma'noda mazkur maqolada o'smirlar ma'naviy salohiyatini rivojlantirish borasidagi qator pedagogik muammolarni tadqiq etish nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: milliy, ma'naviyat, o'smirlar, salohiyat, tarbiya, rivojlantirish.

**ФОРМЫ И МЕТОДЫ КРЕАТИВНОГО ПОДХОДА К СЕМЕЙНОМУ
ВОСПИТАНИЮ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНО-ДУХОВНЫХ
ОТНОШЕНИЙ УЧАЩИХСЯ**

Суёнов Шерзодбек Джамолович

Преподаватель Денауского института предпринимательства и педагогики

Абдуллаева Муборак Машраб кизи

Студентка Денауского института предпринимательства и педагогики

Аннотация. Воспитание - это учение жизни. Развитие национального и духовного потенциала молодежи на основе общечеловеческих и национальных ценностей, формирование здоровой веры - одна из самых актуальных проблем, стоящих сегодня перед педагогической наукой. В этом смысле в данной статье рассматривается ряд педагогических вопросов, связанных с развитием духовного потенциала подростков.

Ключевые слова: национальный, духовность, подростки, потенциал, воспитание, развитие.

**FORMS AND METHODS OF A CREATIVE APPROACH TO FAMILY
UPBRINGING IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL SPIRITUAL
RELATIONSHIPS OF STUDENTS**

Suyunov Sherzodbek Jamolovich

Lecturer at the Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abdullaeva Muborak Mashrab kizi

Student at the Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abstract. Upbringing is the teaching of life. The development of the national and spiritual potential of youth on the basis of universal and national values, the formation of a healthy faith is one of the most pressing problems facing pedagogical science today. In this sense, this article examines a number of pedagogical issues related to the development of the spiritual potential of adolescents.

Keywords: national, spirituality, adolescents, potential, upbringing, development.

Bugun mustaqil O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar, Konstitutsiya va amaldagi mavjud qonunlarda, onalik va bolalikni muhofaza qilish, yoshlar tarbiyasi, ayollar huquqlari, nikoh erkinligi, erta turmush qurishning oldini olish, oilada ota-ona va farzandlar majburiyatlari, ota-onasiz bolalarga g'amxo'rlik qilish kabi bir qator masalalar mamlakatda oila institutining qonuniy asoslari yaratilganligidan dalolat beradi. Zero, bugungi axborot asri va mustaqillik uchun xavf tug'diradigan, turli xil tashqi tahdidlarning hajmi ortib borayotgan bir paytda oilalar mustahkamligini ta'minlash, yoshlarni milliy g'urur, iftixor, vatanparvar va mustaqil fikrga ega qilib tarbiyalash eng muhim masalalardan biridir.

Buyuk olim U.Chenning fikricha: "Bolani tarbiyalash uchun butun bir davlatni boshqarishga qaraganda yanada o'tkir tafakkur va teran donishmandlik talab etiladi". Chunki, oila muhiti avvalo insonni shaxs sifatida tarbiyalab, voyaga yetkazish bilan bir qatorda, shu tarbiya vositasida uning vujudiga ruhiy, aqliy va axloqiy kuch-qudrat rishtalarini ulaydi, milliy ruh, g'urur va diniy e'tiqod tuyg'ularini shakllantiradi.

Shuningdek, oilaviy tarbiyada milliy tarixiy an'analar uyg'unligi yaqqol seziladi. Zotan, ularning har ikkalasida ham ezgulik va bag'rikenglik, totuvlik, hamkorlik, odamiylik, andisha, odob, hushmuomala, sabr qanoat singari fazilatlar ustuvorlik qiladi. Bu kabi barcha milliy va diniy an'alarimiz ularning namoyonligi oilada sodir bo'ladi.

Shu ma'noda oila muhitida amalga oshadigan tarbiya jarayoni oila ma'naviyatining o'zagini tashkil etadi. Har bir oilaga xos an'ana va udumlar, axloqiy tarbiya va normalar milliy-ma'naviy xususiyatlarning ana shu kichik ijtimoiy organizmda mujassam holda namoyon bo'lishi ifodasidir. Ushbu mujassamlikda har bir oila a'zosining ma'naviy-axloqiy qiyofasi uyg'unlashib boradi. Ota o'z hatti-harakatlarida iroda va matonat, qattiqqo'llik va talabchanlik bilan oilada tarbiya muhitini shakllantirsa, ona go'zallik va iboni, mehribonlikni va kechirimlilikni ana shu muhitga singdiradi.

Biz hamisha inson to'g'risida, barkamol avlod tarbiyasi haqida o'ylar ekanmiz, avvalambor sog'lom oilaviy muhit shakllantirishga bor imkoniyatlarimizni safarbar etayotganimiz bejiz emas. Vaholanki, insonning qay yo'sinda tarbiya olganligi, insoniy fazilatlar, burch va mas'uliyat uning ongiga qay darajada singdirilganligi oxir-oqibatda biz qanday insonni shakllantirishimizga kelib taqaladi.

Ko'rinib turibdiki, sog'lom oila muhiti sog'lom insonni tarbiyalab, voyaga yetkazishning birlamchi va hal qiluvchi manbaidir. Shu ma'noda hal qiluvchi ahamiyatga egaki "Oila sog'lom ekan - jamiyat mustahkam, jamiyat mustahkam ekan - mamlakat barqarordir"[1]. Sog'lom oila ma'naviy muhitida insonni ezgu maqsadlarga va komillikka yetaklovchi fazilatlar

qaror topadi, insoniy munosabatlar shakllanib, pirovardida jamiyat taraqqiyotining muhim omiliga aylanadi.

Biz bugun zamonaviy oilani hayot davomiyligini ta'minlaydigan, kelajak nasllar taqdiriga kuchli ta'sir ko'rsatadigan tarbiya maskani sifatida qabul qilishimiz kerak. Kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, odamiylik, mehr oqibat, o'z Vatani, xalqiga sadoqatli bo'lish kabi oliyanob fazilatlar aynan oila muhitida shakllanadi. Albatta bu degani yangi oila barpo etish emas, bizga ajdodlardan meros bo'lgan tarixiy an'analarga boy oilani qayta tiklash va shakllantirish demakdir.

Sharq va G'arb madaniyati rivojidadagi o'ziga xoslikka nazar tashlaydigan bo'lsak, oila ma'naviyati, oilaviy munosabatlar madaniyati, farzand tarbiyasi, ota-onaga hurmat-e'tibor, mas'uliyat va burch singari insoniy xislatlarda mavjud tafovutlarga duch kelamiz. Oila to'g'risidagi tushuncha va tasavvurlarimizda ham o'ziga xoslik yaqqol seziladi. Biz oilani muqaddas birlik, jamiyatning ilk maskani deb tushunamiz. Bunday e'tiqod bizning azaliy, milliy, mintaqaviy, diniy qadriyatlarimiz bilan uyg'unlashib ketgan.

Darhaqiqat, Sharqda oila muqaddas maskan, Vatan deb e'tirof etilib, uning daxlsizligi, sha'ni va g'ururi alohida e'tiborda bo'lgan. Vaholanki, oila jamiyatning boshlang'ich bug'ini, yacheykasi ekan, jamiyatga xos barcha munosabatlar oilada kurtak yozadi.

Oila ma'naviyatining axloqiy mezonlari tizimida avval boshda oilaning tashkil etilishida hal qiluvchi omil hisoblangan mehr va muhabbat tuyg'ulari yetakchi rol o'ynaydi. Oila mustahkamligi, sog'lom ma'naviy-axloqiy muhit, totuvlik va hamjihatlik ana shu tuyg'ulardan oziqlanadi.

O'z navbatida sog'lom oila muhitida shakllangan ma'naviy-axloqiy fazilatlar jamiyat taraqqiyotining belgilovchi omillaridan bo'lgan milliy birlik va totuvlik, hamkorlik va hamjihatlik xislatlarining qaror topishiga asos bo'lib, jamiyatimiz ma'naviy-axloqiy qiyofasining shakllanishiga sabab bo'ladi. Shu o'rinda masalaning yana bir muhim jihati shundaki, yoshlar tarbiyasida milliy va umuminmoniy qadriyatlar uyg'unligiga alohida e'tiborni qaratmoq lozim.

Donishmandlarning pand-nasihatlarini umriboqiy ma'naviy boylik hisoblanadi. Ushbu pand-nasihatlar, o'gitlar zamirida insonparvarlik, xalqparvarlik, vatanparvarlik va ma'rifatparvarlik g'oyalari yotadi. Oilada ta'limiy-axloqiy pand-nasihat tarzida yoshlarni hayotga, amaliy faoliyatga tayyorlash ta'lim-tarbiyaning muhim omili bo'lib kelmoqda. Masalan, ajdodlarimizdan Beruniy, Forobiy, Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Abu Ali ibn Sino, Zamahshariy, Xorazmiy, Mirzo Ulukbeklarning asarlarida oila, ta'lim-tarbiya va ma'naviy kamolotning yo'l-yo'riqlari, axloq-odob xususidagi fikrlar keltirilgan.

Bobokalonimiz Ibn Sino ham "Bolaning xulqini mo'tadillikda saqlashga alohida e'tibor berish kerak, bunga esa bolani qattiq g'azablanish, qo'rqish, hafalik va uyqusizlikdan saqlash orqali erishiladi. Xulqni mo'tadilligi natijasida ham nafas, ham badan sog'lom bo'ladi"[2] deydi. Demak, u oiladagi tarbiya xususida "Oiladagi yomon tarbiya, faqat shu oilaning o'zigagina salbiy ta'sir qilib qolmasdan, balki atrofdagi boshqa oilalarga ham yomon ta'sir qilishi mumkin. To'g'ri tarbiya oila baxtining muhim asosidir"[2] degan fikrni

keltirib o'tadi.

Agar ota-onani daraxtga o'xshatsak. Daraxtning ildizi qaysi tuproqdan ozuqa olsa mevasi o'sha yerni mazasini beradi. Tuproqdagi ozuqa, suv, issiqlik yetarli, foydali bo'lishi daraxtni ko'rkam, mevalarini sarxil va be'maza bo'lishiga yordam beradi. Mabodo o'sayotgan daraxtga ozuqa yetarli bo'lmasa, u hosildan qoladi yoki mevalari odamlar ehtiyoji va talablariga javob bermaydi. Ozuqa hisobiga daraxt o'z tanasini ko'tarib, mevalar berganidek, insonning ma'naviy boyligi, dunyoqarashining kengligi jismini, ruhini to'ldirsa, mevalari ortidan qoladigan eng katta merosi, qobil va tarbiyali farzandlaridir. Tarbiyadagi oqsoqlik va fojeani uzoqdan emas, o'zimizdan izlaylik.

Muqaddas hadislarimizda ham "Isloh qilish avval insonning o'zidan boshlanmog'i kerak"[3] deyilgan.

Zamonaviy oilada bugun azaldan o'zbek xalqi kundalik turmush tarziga singib ketgan umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, adolat va tenglik, tinch totuv yashash, qardoshlik, insonparvarlik, millatparvarlik, tarixiy an'analar va diniy bag'rikenglik tuyg'ulari bosh mezon bo'lmog'i kerak. Bu borada ilmiy amaliy tadqiqot olib borish zarur. Maqsad zamonaviy jamiyatda milliy an'anaviy oilani barpo etish va uni kelgusi avlodlarga yetkazishdan iborat.

Yoshlarda Vatanga sadoqatni, milliy qadriyat va an'analarga muhabbatni, o'z yaqinlariga mehribonlikni, tanlagan yo'li, kasbi-kori va e'tiqodiga sodiqlikni tarbiyalash har qachongidanda dolzarb. Yangicha fikrlash va yangicha tafakkur aynan mustaqillik mafkurasi ruhida sayqal topgan milliy ong, dunyoqarash va e'tiqod mahsulidir. Shaxs ma'naviyati uning dunyoqarashi, insonning tasavvur va e'tiqodiga aloqador ko'nikmalar majmui, asosan, oilada shakllanadi. Shu ma'noda yoshlar tarbiyasi hayotiy zarur masaladir.

Ota-onalarning o'smirlar ruhiyatini yaxshi bilmasligi oilada o'z farzandlarini erkatlab o'stirishlari hamda ularni haddan tashqari asrab avaylab ardoqlashi oilada bola xulqini buzilishiga olib keladigan omillardandir.

Bunday tarbiyalangan bolalar va o'smirlarda xulq o'zgarishi ko'rinishlari tez shakllanib mustaqil fikr yuritish va moslanuvchanlik qobiliyatlari yaxshi rivojlanmaganligi tufayli ular unchalik murakkab bo'lmagan oddiy nizoli vaziyatlardayoq o'zlarini yo'qotib qo'yadi.

"Shaxsning ichki ma'naviy dunyosi ma'naviy ehtiyoj, ma'naviy qiziqish va faoliyat, ma'naviy qadriyat kabi asosiy belgilar tizimidan iboratdir"[4].

Haqiqatdan ham tadqiqotchi qayd etgani kabi shaxsning axloqiy ma'naviy qarashlari tasavvurlari fan, adabiyot, san'at, maorif, din kabi vositalar orqali tarbiyalanadi.

Zero, ana shu tarbiyaviy vositalar yordamida insonda ma'naviy-axloqiy ehtiyojlar tug'iladi va bevosita unga intilish asosida ma'lum maqsadlarga intilishlar yuzaga keladi. Yuqorida qayd etilgan ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunda oilaviy sharoitni va oilada o'smir tarbiyasiga munosabatni turli toifaga bo'lib o'rganish mumkin.

Masalan, ijtimoiy ilg'or oilalarda tarbiya olayotgan o'smirlarda sog'lom e'tiqodning shakllanganlik, milliy-ma'naviy salohiyatning rivojlanganlik darajasi ancha yuqori. Buning aksini ham ko'rishimiz mumkin. Bu o'rinda maktab, oila va jamoatchilik hamkorligi muhim

o'rin tutadi.

Maktabda tarbiyaviy ishlar rejali va tartibli, hamjihatlik bilan amalga oshirilgan taqdiridagina ma'naviy saviya rivojlanishining muvaffaqiyati ta'minlanadi. O'smirlarda milliy-ma'naviy salohiyatni rivojlantirishda "Tarbiya" va tarbiyaviy (ma'naviyat) soatlari darslari saviyasini oshirmoq lozim. Eng avval tarbiyaviy soat haqida gapiradigan bo'lsak, bu dars shunchaki suhbat yoki kundalik daftarini tekshirish bilan o'tkazilishi kerak emas. Bu darsning nomidan kelib chiqadigan bo'lsak, bu ma'naviyat soati, bunda faqat ma'naviyat, tarbiya to'g'risida so'z ketishi, shuningdek, o'quvchilarni qiziqtirgan savollarga javob berilishi shaklida o'tilishi lozim. Shuningdek, sinf rahbari unda ma'naviy-ma'rifiy targ'ibot ishlarini olib borsa, o'quvchilarda halollik, adolat, e'tiqod haqidagi ma'naviy-axloqiy, milliy tushunchalar, bilimlar, ma'lumotlar, ko'nikma va odatlar tarkib topishiga zamin yaratiladi. Yangi o'quv yilidan boshlab o'tiladigan "Tarbiya" faniga keladigan bo'lsak, bu fandan kutuvlarimiz ancha katta. Ushbu darslar kelgusida maktablarda yuqori saviyada o'tilishidan umidvormiz. Chunki avvalgi "Odobnoma", "Vatan tuyg'usi" va "Milliy istiqlol g'oyasi va ma'naviyat asoslari" fanlari ham talab darajasida o'tilmaganini tan olishimiz lozim. Chunki, bu darslar ham quruq suhbat bilan cheklanmoqda edi. "Tarbiya" darsi uchun haftasiga 1 soat ajratilishi o'quvchi-yoshlarning ma'naviy salohiyatini rivojlantirish borasidagi ehtiyojni qoplay olarmikan. Bu ancha munozarali savol. Bizningcha, bu darslar ma'naviy zarurat kasb etgani sabab, ajratilgan soatlarini ko'paytirish lozim. Shuningdek, dars jarayonida interaktiv metodlardan, fan va texnologiya yutuqlaridan keng ko'lamda foydalanilsa, dars tom ma'noda zamon talablariga javob beradi. Bunda mavzuga doir turli lavhalardan, videofilmlardan, hujjatli filmlar, buyuk insonlarning hayot faoliyatiga oid filmlar ko'rsatilsa, o'quvchilarning ma'naviy salohiyati milliy ruh bilan boyiydi va ularni qiziqtirgan savollarga jonli tarzda javob olish imkoni yaratiladi. Natijada g'ayriijtimoiy xulq-atvorga ega o'quvchilar soni kamayib, turli to'dalar, oqimlarga kirib ketish hollariga ancha chek qo'yiladi. Bugungi kundagi axborot ko'lamining kengligi shuni taqozo etadi.

Ma'nan komil inson avvalo oilada, maktabda, mahallada tarbiyalanadi va shakllanadi. Bunda oila yetakchi rol o'ynab, ma'naviy salohiyatning asosini tashkil etadigan halollik, adolat, oriyat, nomus, vijdon, diyonat kabi asosiy tushunchalarning ilk kurtaklari shakllanadi hamda ularni hayotda qo'llash bilan bog'liq bo'lgan ko'nikmalar tarkib toptiriladi.

O'smir yoshdagi o'quvchi-yoshlarda milliy-ma'naviy salohiyatni rivojlantirish muammosini ijtimoiy munosabatlar mazmun jihatdan chuqurlashib va murakkablashib borayotgan bir sharoitda quyidagi yetakchi o'rinni egallaydigan omillar asosida o'rganish lozim:

- o'smirning moddiy ta'minoti;
- o'smirni vaqtdan unumli foydalanish borasidagi tajribaga ega emasligi;
- o'smir oila a'zolarining maishiy turmush darajasi;
- o'smirning fiziologik va psixologik xususiyati;
- o'smirning qiziqishi bilan ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblik;
- o'smirning ijtimoiy kelib chiqishi va hayotiy faoliyati o'rtasidagi mutanosiblik;
- ota-ona ruhiy xususiyatlarining bir-biriga uyg'un kelishi;
- farzandlar tarbiyasini tashkil etishda yagona yondashuvning qaror topishi;

- oilada mehnat taqsimotining adolatli qaror topishi;
- oila a'zolarining diniy ma'lumotlilik darajasi;
- oila a'zolari o'rtasidagi yagona hayotiy maqsadning mavjudligi.

Ota-onalarning g'oyaviy-tarbiyaviy bilimlarini oshirishda ta'lim muassasalari, mahalla va jamoatchilik hamkorligi ulkan ahamiyat kasb etadi. Buning uchun ota-ona o'z faoliyatini birinchidan, farzandi ta'lim oladigan maktab va mahalladan boshlashi kerak. O'smirning o'qituvchilari bilan doimiy aloqada bo'lib turishi, tarbiyaviy soatlarni namunaviy yo'lga qo'yilishi, ularni turli to'garaklarga jalb etish kabi muhim jihatlarni nazorat qilishi kerak.

Sinf rahbari o'smirning sharoiti bilan yaqindan tanish bo'lmog'i lozim. Buning uchun o'quv yilining boshidayoq sinf rahbari ma'lum reja asosida har bir o'quvchining ota-onasi, uy sharoiti, o'quvchi shaxsi bilan tanishishi zarur. Uning tug'ilganidan boshlab o'ziga xos tomonlarini, masalan, injiqmi, o'jarmi yoki qaysarmi, nima uchun bundayligi sabablarini o'rganmog'i, salomatligiga doir ma'lumotlarni aniq bilib olishi lozim. O'smirning o'z ustida ishlashiga sharoiti, ota-onasi va mehnatga, uka yoki akalariga nisbatan muomalasigacha o'rganish zarur.

Ikkinchi tomondan, ota-onalar maktab bilan doimiy aloqada bo'lishiga erishish kerak. Farzandining qaysi fanga qiziqishi kuchli ekanligi, jamoadagi holatidan xabardor bo'lishi kerak. Ta'bir joiz bo'lsa shuni aytish lozimki, hozirgi ijtimoiy, iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida oilaviy tarbiya masalalariga e'tibor yanada kuchayib, dolzarb mavzularga aylanmoqda. Oila milliy-ma'naviy salohiyatni rivojlantirishning eng muhim omillaridan biridir. Chunki, avlodlarimiz tajribasidan ma'lumki, oila jamiyatning negizi bo'lib hisoblangan va ko'p asrlik mustahkam ma'naviy tayanchlarga ega. Bu tayanch tajribalar albatta, oilada asta sekinlik bilan asosan, bobolar o'giti, momolar maslahatiga, ota ibrati, ona mehri orqali amalga oshiriladi. Bizga ma'lumki, o'smirlarda ma'naviy salohiyat to'liq rivojlantirilsa, albatta ulardagi jamiyat, inson manfaatlari to'g'risidagi ijobiy fikr va g'oyalar o'z samarasini beradi. Bunda ota-onalarning g'oyaviy tahdidlarga bo'lgan munosabatini o'rganish va uni ijobiy tomonga o'zgartirish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbek oilalarida an'anaviy tusga kirgan ota-onaning farzandlar taqdiri uchun mas'uliyati, farzandlarning ota-ona oldidagi burchlari, o'zaro hurmat, qadr-qimmatini o'rniga qo'yish, mehr-muhabbat, bir-biriga nisbatan oqibatlilik va mustahkam iroda egasi bo'lishdek eng muhim sifatlarni har bir voyaga yetgan o'smirlarda shakllantirish bugungi kunda barcha oilalarda, qolaversa butun jamiyat hayotida dolzarb vazifa ekanligi yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Inson bolasi onadan ma'naviy nuqsonsiz tug'iladi. U voyaga yetar ekan, ulg'ayar ekan insoniy fazilatlarini o'zida mujassamlashtirib boradi.

Bolada qanday mayllar, qiziqish va odatlar paydo bo'lishi, qanaqa xarakter sifatlari rivojlanishi kattalar uni nimaga o'rgatishiga, ulardan nimalarni talab qilishiga, ularning hayot tarzini, faoliyatini qanday uyushtirishlariga bog'liq bo'ladi. Bola uchun eng yaxshi va birinchi tarbiyachi ota-onadir. Ota-onaning o'zaro, o'zgalarga, bolalarga, tevarak-atrofga munosabati bola ongida o'chmas iz qoldiradi.

Demak, ota-ona, tarbiyachilarning bola o'sishi haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lishi

muhim ahamiyat kasb etar ekan. Bola-yaxlit va juda murakkab organizm. Uning jismoniy ahvoli-uning xulq atvoriga, kayfiyatiga, xarakteriga ta'sir ko'rsatadi. Ba'zan ota-ona, tarbiyachilar bolaning xulq atvoridagi bunday o'zgarishlarga e'tibor bermaydilar, ularni o'z talablarini bajarishga majbur qiladilar. Bu esa bola shaxsining rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Rivojlanish-murakkab, qarama-qarshi jarayon. U bir tekis bormaydi. Rivojlanishdagi bunday nomutunosiblik ma'lum darajada bola hayotining turli davrlarida uning organizmida sodir bo'ladigan o'zgarishlar bilan bog'liqdir. Bolalar odatda juda faol bo'ladilar, ular o'zlarida doimo faol harakat qilishga ehtiyoj sezib turadilar. Bolaning bunday aktivligi, tevarak-atrofdagi narsalar, voqea-hodisalar to'g'risidagi tasavvur hosil qilishga, zarur malakalarni egallab olishga hamda foydali odatlarning mustahkamlanishiga olib keladi. To'g'ri tashkil etilgan faoliyat natijasida bolaning aqliy, jismoniy va ma'naviy-axloqiy rivojlanishi takomillashib boradi.

Oilada ota-ona va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni yo'lga qo'yish-oilaviy munosabatlarda sog'lom muhitni yuzaga kelishiga, bola tarbiyasining to'g'ri olib borilishiga, bolalarda ijobiy fazilatlarni va individual psixologik xususiyatlarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi.

Har bir oilaning o'ziga xos yashash tarzi va amal qiladigan qonun-qoidalar mavjuddir. Bu ishlarni amalga oshirishning shartlari sifatida quyidagilarni olish mumkin:

- Ota-ona muayyan javob reaksiyasi hosil qiluvchi ta'sir tadbirlar tanlashi zarur.
- Ota-ona bolalarni bir xildagi xarakatlarni bajarishiga o'rgatar ekan, bolani tarbiyalash ishi faqatgina o'rgatish, rom, qoyil qolishga aylantirib qo'ymaslik uchun mashqlarning formasi va mazmunini o'zgartirib turishi kerak.

- Ota-ona bolaning xatti-harakatlarini, qiliqlarini, javoblarini ma'qullash yoki qoralashning shunday vositalarini tanlashi kerakki, ular bolaning o'sishi uchun ahamiyatga ega bo'lsin.

- Bolada biror malaka va odatni shakllantirish uchun bir xil ta'sir choralarini takrorlash zarur bo'lib qolsa, bola shaxsini muvaffaqiyatli shakllantirish va rivojlantirish uchun bolaga qo'yiladigan talabni muntazam oshirib borishi zarur.

- Ota-ona tomonidan bola rivojlanishiga rahbarlik qilishda uning individual xususiyatlarini hisobga olish kerak.

Bolaning rivojlanishi ota-onaning o'zida mavjud bo'lgan fikrlar, bilimlar, malaka va ko'nikmalarni bolalarga shunchaki o'tkazish emas, balki hamma narsani bolaning o'zi o'zlashtirib olishi va mustahkamlashidir. Bu vaqtda ota-ona rahnamolik, boshlovchilik vazifasini o'taydi.

Shu zaylda oila insoniyatning uzluksizligini ta'minlaydi. Shundan kelib chiqib, oila ikkita ulkan ijtimoiy vazifani: farzandni dunyoga keltirish hamda ularga to'g'ri tarbiya berishni yo'lga qo'yadi. Shunday muhim maqsadni o'z zimmasiga olgan ota-onalar oldida quyidagi vazifalar turadi:

- Bola hayotining birinchi kunlaridanoq, unga normal o'sishi va rivojlanishi hamda uning xulqini shakllanishiga yordam beruvchi rang-barang ijobiy odatlarni tarbiyalash;

- Bolalarda axloq madaniyatini shakllantirish, ularni umumiy qabul qilingan qoidalarga

rioya qilgan holda uyda, bog'chada, ko'chada, jamoat joylarida tarbiyalash;

- Nutq madaniyati, ya'ni odob bilan so'zlash ko'nikmalarini, tarbiyalash;
- Odamlarga el bo'lishlik, xushmuomalalik, jonkuyarlik, vazminlik, odoblilik, kamtarinlik, sezgirlik, el manfaatlari bilan hisoblashish madaniyatini tarbiyalash;
- Bolada oqilona ehtiyojlarni shakllantirish, burch hissini tarbiyalash;
- Xalqimiz tarixi, uning ma'naviy va madaniy meroslarini har tomonlama chuqur o'rganish va ularga hurmat tuyg'usini tarbiyalash.

Oilada milliy-ma'naviy salohiyat rivojida quyidagilarga e'tibor qaratishi lozim:

1. Ma'naviy-axloqiy mavzudagi suhbatlar mazmuni jihatidan farzandga tushunarli bo'lishi kerak.

2. Farzandning do'st va yaqinlari bilan o'zaro munosabatlari darajasini, yon-atrofdagilarga, ta'lim ya'ni o'qishga, boshqalarga munosabatini yaxshi bilish zarur.

3. Suhbatni nihoyatda tez-tez o'tkazib turmaslik kerak, chunki bu bola tarbiyasiga salbiy ta'sir o'tkazib, u har qanday suhbatni navbatdagi nasihatbozlik sifatida qabul qilishiga olib kelishi, uni toliqtirib qo'yishi mumkin. Agar suhbatlar aniq maqsad va sabablar bilan oila, mamlakat yoki maktab hayotidagi biror voqeaga moslab o'tkazilsa samarali natija beradi.

4. Suhbatda yorqin, yaxshilab tanlab olingan aniq misollar, hayotiy voqea-hodisalar yoki adabiy asarlardagi faktlardan hamda kuzatishlar tahlilidan foydalanish, xulosalar chiqarish asosida o'tkazish foyda beradi.

5. Emotsional tarzda keltirilgan yorqin va ta'sirchan obrazga oqilona tayanish (nafis san'at va adabiyot asarlaridan foydalanish. Kinofilmlar yoki teatrga oilaviy borish yohud ularni oila davrasida muhokama qilish) zarur.

6. Farzandning ongiga singdiriladigan milliy tarbiya va axloq qoidalarining asoslab berilishi, isbotlangan bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Bu bolaning voqealarni asl mohiyatini tushunib olishiga, kelgusida dalil qarorlar qabul qilishi va uni asoslay olishiga sabab bo'ladi.

7. Farzandida maksimal darajada faollik, jonli ravishda fikr almashish istagini uyg'otish, bu istakni avj oldirish va o'zlarini axloq masalalari ustida o'ylab ko'rishga majbur qilish zarur. Buning uchun suhbat jarayonida muhokama qilish kerak bo'lgan masalalarni oldindan tayyorlab qo'yish tavsiya etiladi.

8. Oila a'zolarining shaxsiy namunasi farzand shaxsini tarkib toptirishda muhim ahamiyatga ega. Kichik yoshdagi farzand ko'pincha ota-onasiga taqlid qilib, ularga o'xshashga harakat qilishadi. Avvaliga buni shunchaki takrorlash, keyinchalik ongli taqlid asosida bajarishadi. Ota-ona qanchalik obro'li bo'lsa, ularning e'tiqodi, bilimlari, fikrlashi va didi farzandiga shunchalik ko'p ta'sir qiladi. Farzandlar biror xislatga taqlid qilayotib, ko'pincha bu xislatlarni shunchalik ilib olish bilan birga, uning salbiy jihatlarini ham o'ziga singdirib oladi. Agar ota-ona muayyan maqsadni ko'zlaydigan, matonatli, o'z burchini qat'iyat bilan bajaradigan bo'lsa, xuddi shu narsalarni o'z farzandidan ham talab qilish ularga oson kechadi. Aksincha, tajanglik, qo'pollik, o'zini qo'lga ololmaslik, manmanlik farzand tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar ba'zan tarbiyaviy jarayonlarda o'zlarining

shaxsiy namunalari ta'siriga yetarlicha baho bermaydilar. Holbuki, ularning faoliyati, o'zlarining qanday tutishlari, aytgan gaplariyu, o'rgatgan narsalariga qaraganda kuchli ahamiyatga ega bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, ma'naviy salohiyatli yoshlar bugungi ma'naviy boy oila, salohiyatli ota-ona bog'ining mevasi. Ertangi kun oilada, uning tarbiyaviy zaminida shakllanmoqda. Millat fidoyilari, milliy-ma'naviy salohiyatli yoshlar ana shu sarzaminning haqiqiy egalari.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 27-fevraldagi "Mustahkam oila yili" Davlat dasturi to'g'risida"gi PQ-1717-son Qarori. <https://www.lex.uz/acts/1967131>
- 2.Abu Ali ibn Sino. Men anglagan dunyo. - T.: "Sharq", 2015. 103-b.
- 3.Al-Buxoriy, Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil. Hadis. Al-Jome' as-sahih (Ishonchli to'plam) 1-k. / Arabchadan Z.Ismoil tarjimasini. - T.: Qomuslar Bosh tahririyati, 1991. 201-b.
- 4.Shoumarov B. Muhabbat va oila. - T.: "Ibn Sino", 1994. 47-b.